

Тема 3. ВИДИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

План

- 3.1. Види та напрями економічного аналізу
- 3.2. Поняття, зміст та особливості економічної інформації
- 3.3. Класифікація економічної інформації
- 3.4. Інформаційне забезпечення економічного аналізу

3.1. Види та напрями економічного аналізу

Забезпечення максимальної ефективності використання аналізу вимагає чіткого розуміння завдань окремих його видів, їх змісту та особливостей.

Класифікувати економічний аналіз на окремі види можна за багатьма ознаками. Основними з них є:

1. За характером проведення і охопленням питань економічний аналіз поділяють:

- *фінансовий аналіз*;
- *управлінський аналіз*.

2. За часом дослідження предметів і явищ, у змісті якої переважають відрізки часу здійснення господарських процесів, розрізняють:

- *попередній* - вивчає майбутні процеси і явищ;
- *оперативний* – здійснюється безпосередньо в ході господарської діяльності або одразу після підбиття її підсумків (за декаду, тиждень, добу, зміну);
- *поточний* – передбачає детальне вивчення ходу виконання планових та програмних завдань поточних періодів (місяців, кварталів з наростаючим підсумком). Поточний має **суттєвий недолік**. Він пов'язаний з минулими господарськими процесами за відносно довгий період часу (місяць, квартал, рік).
- *перспективний* - здійснюється у перспективній або довгостроковій системі управління.

3. Залежно від об'єктів управління, що є і об'єктами аналізу, розрізняють:

- ***техніко-економічний аналіз*** - це вивчення взаємодії технічних і економічних процесів, що встановлюється в процесі виробництва, та з'ясування їхнього впливу на економічні результати діяльності підприємства;

- ***фінансово-економічний аналіз*** - це дослідження фінансових результатів діяльності підприємства, тобто прибутку (збитку), рентабельності, ефективності використання капіталу, фінансового стану, ліквідності та платоспроможності;

- ***соціально-економічний аналіз*** - це вивчення взаємопов'язаних соціальних та економічних процесів, які справляють вплив на економічні результати діяльності;

- ***економіко-статистичний аналіз*** - це вивчення масових суспільних явищ на різних рівнях управління; розвиток окремих галузей, економічних і адміністративних районів;

- ***економіко-екологічний аналіз*** - це дослідження взаємодії екологічних та економічних процесів, пов'язаних зі збереженням довкілля та затратами на екологію;

- ***маркетинговий аналіз*** - це вивчення ринків сировини та готової продукції, попиту та пропозиції, формування цін, конкурентного середовища тощо;

4. Залежно від рівня та масштабів управління існують наступні види аналізу:

- ***внутрішньогосподарський*** - включає аналіз роботи об'єднання, підприємства, цеху, дільниці, бригади;

- ***галузевий*** – вивчає діяльність галузей і підгалузей;

- ***регіональний*** - досліджує функціонування комплексу галузей, зосереджених в одному регіоні;

- ***національний*** - вивчає господарську діяльність у країні загалом.

5. За методикою вивчення об'єктів розрізняють аналіз:

- ***порівняльний аналіз*** - це просте порівняння звітних показників з базовими показниками;

- **факторний аналіз** - спрямований на розрахунок величини впливу окремих чинників на величину результативних показників;

- **маржинальний аналіз** - це метод обґрунтування управлінських рішень та їх оцінки на підставі визначення граничних значень величин, що характеризують причинно-наслідкові взаємозв'язки обсягу продаж, прибутку, постійних та змінних витрат;

- **економіко-математичний аналіз** - призначений для обрання розрахунковим шляхом варіанта рішення економічної задачі, виявлення резервів підвищення ефективності виробництва за рахунок більш повного використання наявних ресурсів;

- **стохастичний аналіз (кореляційний)** - використовується для вивчення стохастичних залежностей між явищами і процесами господарської діяльності (стохастичність – коли результат впливу факторів має імовірнісний характер);

- **функціонально-вартісний аналіз** – це метод одночасного і взаємопов'язаного дослідження функцій об'єкта і вартості цих функцій.

6. Залежно від суб'єктів (користувачів аналітичної інформації) розрізняють аналіз:

- **внутрішній** - проводиться силами самого підприємства або аудиторськими організаціями на замовлення підприємства для задоволення власних потреб управління економічною діяльністю;

- **зовнішній** - проводиться на основі всіх видів звітності державними органами господарського управління та регулювання економіки, банківськими установами, акціонерами, інвесторами.

7. За ступенем охоплення об'єктів вивчення аналіз поділяється:

- **суцільний** - охоплює всі без виключення об'єкти;

- **вибірковий** – охоплює певну частину об'єктів.

8. Залежно від змісту програми аналіз може бути:

- **комплексним** - повністю охоплювати діяльність підприємства;

- **тематичним** - охоплювати лише окремі сторони діяльності підприємства.

Всі названі види економічного аналізу різняться між собою за змістом, організацією та методикою проведення. Але у сукупності вони спрямовані на досягнення однієї мети.

3.2. Поняття, зміст та особливості економічної інформації

Термін *«інформація»* (лат.) означає «пояснення», «викладення», «повідомлення». Початок вживання цього терміну припадає на кінець XIX ст., але спочатку це поняття використовувалось лише щодо засобів зв'язку. Розвиток науки та техніки привів до переосмислення змісту цього терміну з виокремленням особистих та специфічних видів інформації відносно до сфери застосування.

Інформація - це впорядковані повідомлення про кількісний та якісний стан речей та явищ сукупність даних і знань про них. Вона може бути виражена за допомогою цифр, букв та інших символів.

Інформація в сучасній економіці затребувана і як ресурс, і як товар, що задовольняє інформаційні потреби. У економіці інформація відображає процеси і явища господарської діяльності людей, закономірності функціонування ринку і його складових елементів тощо.

Економічна інформація є одним з найважливіших різновидів інформації загалом. Сьогодні зміст поняття *«економічна інформація»* трактується двояко:

1) відомості, дані, значення економічних показників, що є об'єктом зберігання, обробки, передачі і використання в процесі аналізу та вироблення економічних рішень в управлінні;

2) один з видів ресурсів, що використовується в економічних процесах, отримання якого вимагає витрат часу й інших видів ресурсів, у зв'язку з чим ці витрати варто включати у витрати виробництва.

Економічній інформації притаманні певні особливості:

- специфічність форми надання і відображення у вигляді первинних і зведених документів;

- об'ємність (вдосконалення управління супроводжується збільшенням супутніх потоків інформації);

- циклічність (для більшості виробничих процесів характерна повторюваність стадій обробки інформації);
- відображення результатів виробничо-господарської діяльності за допомогою системи натуральних і вартісних показників;
- специфічність за способом обробки (у процесі обробки переважно застосовуються арифметичні і логічні операції).

Однією з основних умов проведення ефективного економічного аналізу є використання якісної інформації.

Якість інформації можна визначити як сукупність властивостей, які обумовлюють можливість її використання для задоволення певних потреб.

До основних показників якості інформації відносять:

- **репрезентативність** інформації пов'язана з правильністю її відбору і формування з метою адекватного відображення заданих властивостей об'єкту;
- **повнота** інформації означає, що вона містить мінімальний, але достатній склад відомостей для рішення задач аналізу;
- **доступність** інформації забезпечується можливістю проведення відповідних процедур її отримання і переробки;
- **актуальність** інформації визначається ступенем зберігання її значущості для реалізації аналітичних функцій у момент її використання;
- **своєчасність** інформації характеризується можливістю її використання при рішенні задач аналізу без порушення встановлених процедур та термінів;
- **точність** інформації характеризується ступенем близькості параметра аналітичної оцінки і його дійсного значення, що відображається інформацією;
- **стійкість** - це властивість інформації реагувати на зміну початкових даних, зберігаючи необхідну точність;
- **достовірність** інформації визначається її властивістю відображати реально існуючі об'єкти з необхідною точністю;
- **зрозумілість і сумісність** вказують на необхідність однозначного трактування і порівнянності даних різних звітних періодів і різних підприємств при проведенні порівняльного аналізу;

- *істотність* інформації має прямий взаємозв'язок з витратами, необхідними для її одержання (немає сенсу витратити час, трудові і матеріальні ресурси на одержання й обробку несуттєвої інформації, тобто тієї, яка не вплине на думку користувачів результатів аналізу);

- *економічність* інформації обумовлена порівняльністю витрат на її одержання й ефекту від її використання;

- *цінність* інформації - це комплексний показник її якості, міра кількості інформації на прагматичному рівні.

3.3. Класифікація економічної інформації

Економічний аналіз ґрунтується на системі показників, на комплексному використанні даних цілого ряду джерел економічної інформації.

В економічній літературі відомі різні класифікаційні ознаки і види економічної інформації. Серед основних можна виділити такі:

1. За відношенням до предмета дослідження інформація поділяється:

- основну;
- допоміжну.

2. У залежності від змісту розрізняють:

- економічну;
- соціальну;
- правову;
- науково-технічну інформацію.

Кожна із цих груп може поділятися підгрупи.

3. За відношенням до об'єкта аналізу інформація є:

- внутрішньою;
- зовнішньою.

Внутрішня інформація формується в межах об'єкта аналізу. Зовнішня – виникає за його межами.

4. За ступенем охоплення об'єкта інформація може бути:

- загальною;
- локальною (тематичною).

5. За періодичністю надходження можна розділити на інформацію:

- регулярну;
- епізодичну.

6. За ступенем постійності інформація класифікується як:

- постійна;
- умовно-постійна;
- змінна.

Постійна зберігає своє значення тривалий час. До *умовно-постійної* відноситься інформація яка зберігає своє значення упродовж певного інтервалу часу (наприклад планові показники). *Змінна* інформація характеризується або випадковістю виникнення в часі, або частою зміною кількісних чи якісних характеристик.

7. За джерелами документування можна виділити інформацію:

- облікову;
- необлікову.

До *облікових* джерел відносять планово-нормативні дані, дані фінансового, статистичного, податкового обліку і звітності.

8. За каналами проходження інформації поділяється на:

- вхідну;
- вихідну.

9. За відношенням до процесу засвоєння інформація поділяється на:

- первинну;
- вторинну.

Первинна інформація реєструється на місці її виникнення без будь-яких перетворень. *Вторинна* інформація – це та, яка поступила до об'єкта аналізу ззовні і пройшла етап перетворень.

10. За відношенням до часу прийняття управлінських рішень

інформація поділяється на:

- попередню;
- оперативну;
- підсумкову.

Попередня використовується на етапі розробки стратегії і тактики підприємства, планування його діяльності на майбутній період. *Оперативна* інформація використовується в процесі оперативного, поточного аналізу для перевірки відповідності фактичних показників запланованим. *Підсумкова* інформація служить для оцінки діяльності підприємства на певну дату і за конкретний період часу.

3.4. Інформаційне забезпечення економічного аналізу

Інформаційне забезпечення економічного аналізу – це система даних і способи їх опрацювання, що дозволяють вивчити реальний стан об'єкта управління, виміряти вплив факторів, які його визначають, а також виявити можливості здійснення необхідних управлінських дій.

Змістовність аналізу, його глибина і повнота врахування всіх факторів, які впливають на об'єкт вивчення, значною мірою визначаються станом інформаційного забезпечення.

Призначенням інформаційної бази є фіксація в документах, збір, передача, обробка, трансформація, зберігання даних про операційну, фінансову та інвестиційну діяльність підприємства.

Формування інформаційної бази економічного аналізу

У структурованому вигляді інформацію, яка є основою інформаційної бази та використовується під час проведення економічного аналізу найбільш доцільно представити двома групами:

- *нормативно-довідкова інформація* (включає як нормативну, так і довідкову інформацію);

- **фактографічна інформація** (включає облікову, звітну та позаоблікову інформацію).

До **нормативної** інформації відносяться основні законодавчі та нормативні акти, які регулюють діяльність підприємств. **Довідкова** інформація передбачає її застосування під час проведення аналітичної оцінки об'єкту дослідження.

Довідкове інформаційне забезпечення аналізу господарської діяльності можна поділити на дві групи:

1. Статистичні показники (середньогалузеві показники, індекс інфляції тощо).

2. Нормативні показники (норми виробітки, витрат сировини та матеріалів тощо).

Фактографічне інформаційне забезпечення поділяється на:

1. Облікову інформацію:

- Журнали-ордери і дебетові відомості;
- Аналітичні відомості.

2. Звітну інформацію:

2.1. Фінансова звітність:

- Баланс (Форма №1);
- Звіт про фінансові результати (Форма №2);
- Звіт про рух грошових коштів (Форма №3);
- Звіт про власний капітал (Форма №4);
- Примітки до фінансової звітності (Форма №5).

2.2. Податкова звітність:

- Декларація з податку на додану вартість;
- Декларація з податку на прибуток підприємства.

2.3. Статистична звітність:

- Звіт із праці (форма № 1-ПВ);
- Звіт про використання робочого часу (форма № 3-ПВ);
- Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос) (форма № 11-ОЗ);

- Звіт про продаж і запаси товарів у торговій мережі та мережі ресторанного господарства (форма № 3-торг).

3. Поза облікову інформацію

- Результати перевірок державних та недержавних контролюючих органів;
- Штатний розклад;
- Бізнес-план підприємства.

Таким чином, ефективне розв'язання аналітичних задач стає можливим при наявності повного обсягу необхідного інформаційного забезпечення, яке всебічно характеризує об'єкт оцінки та своєчасно надходить до аналітичної функції системи управління підприємством.